

Ірина Шекера,
молодий науковий співробітник
НБУВ

Праці відомих релігійних діячів у фонді колекції "Бібліотека Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря"

У статті надано інформацію про окремі видання XVIII — першої чверті XX ст. з фонду колекції "Бібліотека Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря" відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій, авторами яких є відомі релігійні діячі. Наведено та проаналізовано записи, що містяться в окремих виданнях, запропонованих до розгляду.

Ключові слова: бібліотечні зібрання, книжкова колекція, релігійні праці, провенієнції, монастирські бібліотеки.

Книжкова колекція — "Бібліотека Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря" (далі БКМЗМ) на сучасному етапі зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Майже п'ятдесят відсотків її фонду становлять журнали кінця XIX — початку XX ст., серед книг, що збереглися у складі колекції, переважають видання релігійного та духовного змісту; незначний відсоток становлять праці світських авторів.

До колекції входять праці як вітчизняних, так й іноземних представників духовенства. Під час роботи з фондом було виявлено праці відомого релігійного діяча кінця XVII — початку XVIII ст. митрополита Дмитрія Ростовського (Туптало). Серед його творів, які нині зберігаються у фонді колекції, — фундаментальна праця, якій він присвятив понад двадцять років, — "Жития святых" або "Четьи-Минея"¹. "Жития святых" складаються із чотирьох частин, кожна з них, у свою чергу, — із трьох книг, у яких описано життя та подвиги святих. Інформація розміщена за хронологією — за числами та місяцями року. Перша частина — три самостійні книги за вересень, жовтень та листопад — була закінчена у 1689 р. [2]. На сьогодні у фонді БКМЗМ зберігається лише дві з них: за вересень та жовтень. У виданні за вересень на початку книги вміщено репродукцію із зображенням Дмитрія Ростовського.

У 1695 р. була завершена робота над другою частиною, яка складалася із книг за грудень, січень та лютий [2, стовп. 1042]. Всі вони є в наявності у зазначеній колекції. Третю частину Дмитрій Ростовський закінчив у 1700 р. До неї входили книги за березень, квітень та травень. На жаль, ця частина видання у фонді БКМЗМ представлена фрагментарно. Є лише дві книги: за березень та квітень. У книзі за березень на форзаці у правому верхньому куті завідувачем монастирської бібліотеки, ієромонахом Анфимом зроблено запис про читання книги: "Со вниманием сию книгу читал послушник Олександр Видев 1859-го года с Першого Генваря по тридцятьпервое число. Ієромон. Анфим. Заведующий библиотекою" (всі рукописні тексти у статті подаються мовою оригіналу — *Авт.*).

Друкування четвертої, останньої, частини цієї ґрунтовної праці розпочалося у 1705 р. Вона складається з останніх, не названих місяців року: червня, липня та серпня. Також слід сказати, що у фонді колекції не всі книги цієї частини. Вона представлена лише двома книгами: за липень та червень.

Усі видання вийшли друком у Москві близько 1805 р. Вони великого формату, оправлені в шкіру коричневого кольору зі світло-коричневими та чорними вкрапленнями. Кожна з наявних у фонді БКМЗМ книжкових одиниць досить добре збереглася. Окремі сторінки у всіх примірниках оздоблені заставками та кінцівками, аркуші в лінійних рамках. На книжках є наліпки, наклеєні ще за часів знаходження книг у монастирській бібліотеці. На наліпках вказано шифри зберігання видань у колекції БКМЗМ на сучасному етапі. Також варто звернути увагу на те, що у жодній з книг, за винятком примірника за березень, не міститься ніяких записів.

Окрім видання (М., 1805 р.), у фонді колекції БКМЗМ зберігається ще один примірник (М., 1845 р.) за вересень, жовтень, лютий та серпень. Кожна з книг умовно розділена на дві частини, тобто включає певну кількість днів одного місяця, наприклад: у примірнику за вересень до першої частини входять, згідно з календарем, числа з 1 по 16, а до другої — з 16 по 30. Всі сторінки в лінійних рамках. Книги супроводжуються гравюрами із зображеннями святих отців, а у примірнику за вересень після передмови міститься ще й репродукція із зображенням митрополита Дмитрія Ростовського роботи гравера К. Милославського. У кожній частині окрема пагінація. На корінцях усіх книг наклеєні наліпки з шифрами, подібними до тих, що містяться на раніше описаних виданнях.

В усіх чотирьох книгах видання (М., 1845 р.) мають місце посторінкові записи, в яких подано інформацію про їхнього власника — ієромонаха Филімона із Михайлівського Золотоверхого монастиря: "Сия книга принадлежит Первокласного Киево-Михайловского монастыря иеромонаху Филиму". Також у примірнику за лютий, окрім посторінкового запису, є запис на першому аркуші, в якому зазначається про належність книги до Михайлівської обители: "Из числа книг библиотеки Киево-Михайловского монастыря 1861 г. июня 30 ч."

Подаючи відомості про праці митрополита, які зберігаються у фонді колекції БКМЗМ, назвемо "Сочинения святого Дмитрия Ростовского". Під час роботи з фондом було

¹ "...по предложению настоятеля Киевопечерской Лавры, Преосвященного архимандрита Варлаама Ясинского, [Ростовский] переселился из Батурина в Лавру (1684 г.). Здесь святитель Дмитрий начал свой безценный двадцатилетний труд — составление житий святых или Четьих-Миней" [1].

виявлено першу, другу, четверту, п'яту та шосту частини цього видання. Всі вони надруковані кириличною абеткою, але, на превеликий жаль, не є складовою одного повного зібрання. Перша частина оправлена в шкіру темно-коричневого кольору, по краю оправа оздоблена тиснутою золоту рамкою у вигляді ланцюга. Окремі сторінки книги, так само, як і в інших зазначених частинах, прикрашені заставками та кінцівками. Зріз книжного блоку має золотаве забарвлення. Зверху на корінці міститься наліпка з незначними пошкодженнями, де вказано шифр зберігання на полиці у книгосховищі: "Отд. I. гл. 2. № 138-61" [3]. На форзаці, вгорі, ще один шифр, написаний чорнилами. Він суттєво відрізняється від попереднього: "4-Р: № 29-й" [3, форзац]. Під ним видання значиться у каталозі (реєстрі) 1808 р. бібліотеки Михайлівського Златоверхого монастиря, розпочатого намісником обителі, єпископом Чигиринським Іринеем Фальковським і належить до розділу "Отделение 4-е Книги славенские и российские всякой величины, вступающие вновь въ Киево-Михайловскую библиотеку, какъ изъ новыхъ, такъ и изъ числа не явившихся прежде, а потомъ отысканныхъ, подъ лит. 4Р.", з підрозділом "Классъ 2-й. Книги въ четверть подъ литерою: 4Р1". У каталозі² книга зареєстрована під назвою "Сочинения Дмитрия митрополита Ростовского въ двухъ частяхъ" [4, арк. 21. — № 29.]. Звернувши увагу на запис, зроблений у реєстрі, зазначимо, що нині у фонді колекції виявлено лише першу його частину. В ній три види записів: власника, дарчий та купівельний. На форзаці під шифром "4-Р: № 29-й" міститься текст, написаний чорнилами, в якому об'єднані записи власника та дарчий: "Принадлежитъ Библиотеке Киевомихайловского монастыря подаренный Иеромонахомъ Амвросиемъ 1838 года". З правого боку, ближче до середини форзацу, ще один запис власника, в якому йдеться про приналежність книги лише до монастирської бібліотеки: "Изъ числа книгъ Библиотеки Киево-Златоверхо-Михайловского первоклассного монастыря 1862 г. Апреля 23 ч.". Окрім двох названих, є ще й посторінковий рукописний текст з трьома видами записів — власника, купівельним та дарчим: "Сия книга Киево-Михайловского монастыря Иеродиакона Амвросія куплена 1828-го года месяца декабря 7-го дня. Амвросий подарилъ въ Библиотеку монастырскую 1838 года Библиотекарь благодетельный Иеромонахъ Серафимъ" [3, с. 1 — 33.]. Обидва тексти, згідно з почерками та датами, вказаними в них, зроблені різними особами та в різний час.

Друга та четверта частини "Сочинений Святого Дмитрия Ростовского" є складовою одного зібрання. Палітурки книжок шкіряні, оформлені під мармур: на світло-коричневу поверхню нанесено пурпурові вкраплення. По краю оправа оздоблена золотим орнаментальним тисненням. Обидві книги мають провенієнції³. На корінці другої частини, яка вийшла друком у 1824 р., вгорі є наліпка з шифром монастирської бібліотеки. Вона суттєво відрізняється від решти, що містяться на переважній більшості книжок з цієї колекції, менша за розміром та має інший малюнок. На форзаці, титулі та останньому аркуші книги проставлені печатки бібліотеки

Київського Михайлівського монастиря. Також зверху на форзаці через всю обкладинку зроблено запис про приналежність книги до монастирської бібліотеки: "Из числа книг Библиотеки Киево Златоверхо Михайловского монастыря". Аналогічний запис є не лише на форзаці, а й на окремих сторінках книжки. Він за почерком відрізняється від запису на форзаці, але також інформує про належність книги до Михайлівської обителі та додає відомості, що мають конкретизуючий характер, а саме інформацію про власника книжки: "Сія книга Киево Михайловского монастыря Иеродиакона Амвросія 1828-го года декабря 4-го дня". Зваживши на відсутність дати у першому записі, яка вказує на час його написання, що могло б стати цінним фактографічним матеріалом при подальшому дослідженні фонду монастирської бібліотеки, було проведено графологічний аналіз, який базувався на порівнянні почерків стосовно їхньої ідентичності, досліджено зміст текстів, зазначених на форзацах та окремих сторінках другої та четвертої частин "Сочинений святого Дмитрия Ростовского". У результаті з'ясувалося, що рукописні тексти на форзацах обох книжок, згідно з почерком, є ідентичними і можна стверджувати, що вони написані однією й тією самою особою приблизно в один і той самий час. Аналогічний висновок напрошується щодо посторінкових записів, які є більш ранніми і належать одному автору.

Після титулу та змісту в другій частині видання вміщено репродукцію із зображенням Дмитрия Ростовського. Копію знято з давнього портрета, який зберігався у церкві колишнього Кирилівського монастиря, про що сказано у написі під зображенням [5].

Так само, як і в інших проаналізованих книжках, у четвертій частині видання 1825 р. є записи. Перший міститься на титулі вказаного примірника: "Из числа книг Библиотеки Киево Михайловского монастыря 1861 г. Декабря 15 ч.". Унизу, над роком видання написано прізвище: "Иван Спасский" [6, форзац]. Порівнявши запис та підпис, можна сказати, що почерки належать одній особі, а саме Івану Спаському [7]. У другому, посторінковому, більш ранньому записі, йдеться про належність книги до Михайлівського монастиря та зазначено прізвище власника "Сія книга Киево Михайловского Монастиря Иеродиакона Амвросія 1828-го года декабря 7-го дня". Написи на титулі та на окремих сторінках суттєво відрізняються один від одного за почерком. Так само, як у другій частині, у четвертій після титулу і передмови вміщено репродукцію із зображенням Дмитрия Ростовського. Сторінки оздоблені заставками та кінцівками.

П'яту та шосту частини уміщено в одній книзі. Вона оправлена в коричневу шкіру, на відміну від уже згаданих, корінець прикрашений золотим орнаментальним тисненням. Зверху на корінці міститься наліпка з шифром, яка була прикріплена ще за часів зберігання книги у монастирській бібліотеці. За форматом книга суттєво відрізняється від тих, оформлення яких уже досліджувалось. Сторінки примірника в лінійних рамках з виливних прикрас, окремі з них оздоблені заставками та кінцівками. Зріз книжного блоку червоний.

У книзі на форзаці, як і у інших частинах, зроблено запис про її приналежність до бібліотеки Михайлівського Монастиря "Из числа книг Библиотеки Киево-Златоверхо-Михайловского первоклассного монастыря 1862 г. апреля 23 ч." [8]. У кінці книги, на обороті форзацу, міститься запис "Чтения. 1. 1816. Маі. 15. — Авг. 3.". Букви виписані чітко й акуратно, дуже гарним і рівним почерком, на відміну від того, яким зроблено запис про належність книги до монастирської бібліотеки. Для того, щоб з'ясувати, кому саме могла належати ця примітка, було проведено дослідження щодо порівняння почерків автора примітки та настоятеля Київського Михайлівського Златоверхого монастиря (1808—

² На форзаці видання "Древняя российская вивлиофика", ч. XIV. міститься інформація про Івана Спаського такого змісту: "1862 года Составитель каталога книгам, послушник Иван Спасский, сын пономаря Нижегородской губернии Лукьяновского уезда села Новоспасского первоначально воспитывался в Арзамасе, в 1852 году переведен в Нижегородскую семинарию, кончил курс в оной в 1860 г. июля 1-го числа, в рясофоры пострижен 1860 г. Декабря 24 числа, в мантию 1862 г. октября 20 числа с именем Иллариона в иеродиаконы 8 ноября Митрополитом Арсением".

³ У книгознавстві — походження документів, яке засвідчувалося, наприклад, за зробленими на них рукописними записами, особистими знаками (екслібриси, печатки тощо).

18011, 1813—1823 pp.) архієпископа Іринія Фальковського. Для графологічного аналізу взято "Чин присяги архієрейської", що належала настоятелю, в якій він до останніх днів свого життя власноруч робив записи щодо її читання [8, арк. 1]. Після отриманих результатів було зроблено висновки, що ця примітка в кінці шостої частини "Сочинений" Димитрія Ростовського, найімовірніше, належить Іринію Фальковському. Також можна зробити припущення, що саме ним були прочитані ці дві частини книги з 15 травня по 3 серпня 1816 р. Підставу для подібного судження дає той факт, що архієпископ іноді робив позначки про терміни читання тієї чи іншої праці та зазначав, скільки саме разів її прочитував. Яскравим прикладом цього є вже названий "Чин присяги архієрейської", в кінці якої він робив запис щодо кількості разів її читання та коли саме впродовж дня в черговий раз прочитував "Присягу". Подібне твердження стосується "Каталогу Бібліотеки Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря" 1808 р., у кінці якого власною рукою Іринія Фальковського було зроблено записи про читання ченцями окремих книг. Аркуш був поділений на декілька стовпчиків, в одному з яких вказувався термін читання книги, наприклад: "січень—лютий", в інших зазначалася назва книги та ім'я ченця [4, с. 47—52].

Отже, стосовно "Сочинений Димитрія Ростовського...", слід зауважити, що на сторінках запропонованої для "Вісника Книжкової палати" публікації навмисно було процитовано тексти всіх записів, які значилися у кожній із книжок, незважаючи на окремі випадки дублювання текстів один одним. Завдяки провенієнціям можна прослідкувати шлях книги до бібліотеки та встановити її попереднього власника, яким, згідно з наведеними текстами, є ієродиякон Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря Амвросій. Також за інформацією, поданою в записах власника та купівельному, маємо підстави вивеністю сказати, що першою із книг ієродияконом Амвросієм була куплена друга частина праць Димитрія Ростовського. Навіть за відсутності купівельного запису в записі власника сказано: "Сія книга ... ієродиякона Амвросія 1828 г. декабра 4 дня". А перша та четверта придбані ним вже через декілька днів, про що свідчить запис, зроблений унизу на сторінках першої частини: "Сія книга ... ієродиякона Амвросія куплена 1828-го года месяца декабра 7-го дня". На сторінках четвертої частини немає інформації про купівлю, але є відомості про її власника і проставлена дата: "Сія книга ... ієродиякона Амвросія 1828-го года декабра 7-го дня". Отже, звернувши увагу на числа в кінці записів, бачимо, що вони в обох текстах збігаються, а тому, ймовірно, зроблені в один і той самий день, тобто тоді, коли книги були придбані. Адже якби Амвросій купив четверту частину раніше чи пізніше, то число мало б бути зовсім іншим. Підтвердженням цього є посторінковий запис у першій частині праць Димитрія Ростовського. Також, порівнюючи рік видання з роком, який зазначений у записах власника та купівельному, можна сказати, що шлях книги з моменту її видання до придбання читачем тривав декілька років.

Окрім Димитрія Ростовського, вважаємо за доцільне назвати ім'я відомого релігійного діяча — Георгія Кониського, архієпископа Білоруського.

У фонді колекції БКМЗМ зберігаються "Слова и речи Георгия Конисского, архиепископа Могилевского" (Могилев на Днипре, 1892); видання побачило світ завдяки старанням колишнього ректора Могилівської духовної семінарії, а згодом єпископа Новгородського Сергія. В його основу ліг рукопис Георгія Кониського, який зберігався у бібліотеці Могилівської семінарії та був наданий єпископом Новгородським для детального дослідження та подальшого його опублікування. Видання добре збереглося. На корінці

вгорі тиснення цифри — "133", як уже зазначалося, такі номери є складовою шифру та вказують на порядковий номер книги на полиці. Внизу на корінці ще одне тиснення, ймовірно, ім'я власника книжки "ЕП. ІАКОВ". На форзаці вгорі міститься шифр "П. 4/133", під яким видання зберігається у колекції БКМЗМ на сучасному етапі. У книзі є печатки монастирської бібліотеки. У примірнику після титулу вміщено передмову та біографію Г. Кониського, після чого надруковані самі "Слова".

Варто звернути увагу й на працю відомого релігійного діяча XVIII ст., ієрарха російської церкви, письменника та проповідника Феофана Прокоповича — "Theologsae" ("Християнська, православна, полемічна теологія") (М., 1802) у трьох томах. У колекції нині зберігається лише два: перший та другий, видані в одній книзі латинською мовою. Перед титулом містяться два додаткові аркуші, на яких чорнилами накреслено таблицю "Вселенських соборів переведенную с греческого". Перший том складається з 428 сторінок, до якого уклеєно 150 додаткових аркушів. З них — 36 чистих, а на 114 містяться записи латиною — коментарі до тексту з книги. У другому томі налічується 308 сторінок і 111 додаткових аркушів, з яких: 64 чистих, а на 47 аркушах містяться записи. У кінці другого тому на додаткових аркушах, окрім записів російською мовою, подано "Епітафію" преосвященному архієпископу Могилівському Георгію Кониському (1717—1795). Також уміщено ще декілька російськомовних та латиномовних рукописних текстів. В обох томах досить багато маргінальних записів.

Окрім уже названої праці архієпископа Феофана Прокоповича, у колекції БКМЗМ зберігається ще одна — "Слова и речи поучительные, похвальныя и поздравительныя" (СПб., 1760). На форзаці примірника, вгорі, вказано старий шифр книги "2Р 109. 411", під яким вона значиться у рукописному каталозі 1808 р., та зроблено запис про належність її до монастирської бібліотеки: "Из числа книг Библиотеки Киево-Михайловского монастыря". Окрім цього запису, є ще й посторінковий, ідентичний попередньому: "Сія книга з бібліотеки Киево-Золотоверхо Михайловского монастыря".

Заслуговує на увагу й праця Іоанна Лествичника "Лествица возводящая на небо" (СПб., 1812). Книга оправлена в коричневу шкіру, на корінці наліпка з шифром монастирської бібліотеки "Отд. I. гл. 2. № 141-64". На форзаці вгорі зазначено шифр, який супроводжується записом "4И. 52. Из числа книг Библиотеки Киево-Михайловского монастыря". З правого боку на форзаці ще один рукописний текст: "Из числа книг Библиотеки Киево-Михайловского монастыря. Помощник библиотекаря послушник Иван Спасский. 1861 г. Мая 18 дня". Книга друкована кириличним шрифтом. Окремі сторінки прикрашені заставками та кінцівками. На останній вказана ціна книги без оправи: "2 рубля, 40 копійок".

"Лествица" складається з тридцяти бесід про тридцять різних ступенів духовного сходження особистості до досконалості. Це окремі описи різноманітних фаз душевного стану особистості, не завжди чітко окреслених. І. Лествичник не подає точного психологічного аналізу поступового внутрішнього самопокращення людини. У X—XI ст. ця праця була перекладена з грецької іншими слов'янськими мовами, а 1812 р. Д. Ульяновським був виданий новий переклад "Лествицы" [10, с. 671], який і знаходиться у фонді колекції БКМЗМ. Після титулу в цьому виданні міститься "Житие и похвала преподобного отца нашего Иоанна Лествичника", а вже потім подається сам текст праці.

У колекції БКМЗМ зберігаються також й дві фундаментальні праці відомого англійського духовного письменника, доктора богослов'я, члена королівської організації, архидиякона та каноніка вестмінстерського та ординарного капелана англійської королеви Ф. Фаррара [11, с. 325]. У передмові відомого богослова О. Лопухіна до праці "Жизнь и

трудів св. апостола Павла" увагу читача звернуто на майстерно викладену інформацію про діяльність апостолів на чолі із св. Павлом. "Такого результату, — говорить О. Лопухін, — Ф. Фаррару вдалося досягти завдяки його надзвичайно глибоким науково-історичним та ексегетичним знанням" [12].

Автор передмови зазначає, що праця цього письменника за своїм змістом є практично прямим продовженням вже досить відомої його книги — "Жизнь Иисуса Христа" [12, с. V].

О. Лопухін написав передмову ще до одного твору цього письменника — "Первые дни христианства", що є продовженням двох інших уже названих праць, зазначивши, що вона "...заверш[ає] собой историко-эксегетическое изложение новозаветных книг..." [13, с. V]. Над цими трьома фундаментальними працями, дві з яких, як вже було сказано, є у фонді монастирської бібліотеки, Ф. Фаррар працював майже двадцять років. Всі три книги дуже популярні і були перекладені різними мовами.

Не можна залишити без уваги працю ще одного автора, відомого французького проповідника XVII — початку XVIII ст. Л. Бурдалу⁴. У фонді колекції БКМЗМ зберігаються вибрані слова вказаного автора. Вони містяться у двох книгах, які включають у себе першу та третю частини цього видання. Перша частина складається зі "Слів" під номерами: III, IV, V (СПб., 1821 р.) [14], а третя — IV, V та VI (СПб., 1822 р.) [15].

Обидві книги без титулів. Замість них назву видання написано від руки на чистому аркуші. Аналізуючи почерк, яким зроблено написи, відомості про книги вказані настоятелем монастиря Іринеем Фальковським. Звернувши увагу на роки видання примірників, вказані єпископом, можна побачити, що книги для бібліотеки були придбані практично відразу ж після їх надходження до книготорговців, а саме — не пізніше 1822 р. Цей висновок зроблено на основі того, що життєвий шлях Іринєя Фальковського обірвався у 1823 р., а отже, запис ним міг бути зроблений лише зразу після надходження книг до бібліотеки або ж через незначний проміжок часу після цього.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що у статті не ставилося за мету назвати праці та прізвища всіх авторів, які відповідають запропонованій темі, а лише акцентувалась увага на роботах окремих релігійних діячів, відомих у широких наукових колах, з колекції "Бібліотека Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря". У процесі їх опрацювання виявлено достатню кількість провенієнцій: надано відомості про купівельні, дарчі й власницькі записи та проаналізовано їх, зроблено висновки щодо сучасного місцезнаходження видань та їх функціонування.

Запропонована інформація про зазначені праці може стати корисною насамперед для студентів духовних навчальних закладів та фахівців, які займаються дослідженням монастирських бібліотек.

Список використаної літератури

1. Димитрій Ростовський. *Святой Димитрий Ростовский и его избранные творения, переведенные на русский язык.* — СПб. : тип. Едуарда Гопне, 1888. — С. 4.

⁴ В 1648 р. вступив у орден ієзуїтів, працював там викладачем літератури та риторики, а після проповідником: спочатку у провінції, а пізніше в Парижі, де його проповідями захоплювався сам король Людовік XIV. Після відміни Нантського едикту в 1686 р. був відправлений у Лангедок для навернення протестантів у католицизм. Останні роки свого життя він присвятив виключно опіці над лікарнями, тюрмами та богоугодними закладами. Його проповіді відрізняються особливою послідовністю та логічністю доказів, що є невід'ємними достоїнствами його промов. Бурдалу належить одне з перших місць серед проповідників часів Людовіка XIV.

2. *Православная богословская энциклопедия* / А. П. Лопухин (ред.). — Петроград : тип. Н. П. Сойкина, 1903. — Т. 4, ч. 1 : Гаага — Домострой 1207. — [4] с., 1216 стб., 4 л. портр., карты.
3. *Сочинения святого Димитрия митрополита Ростовского*. Ч. 1. Содержащая в себе разныя небольшие сего Святителя творения, с присовокуплением жития его и келейных записок. — К. : Тип. КПЛ, 1824. — 453 с.
4. *Каталог книгам принадлежащим к библиотеке Киевского Золотоверхо-Михайловского монастыря, по пересмотрению оной Иринеем епископом Чигиринским, и по приведении в новый порядок, переписанный им же самим 1808-го года, месяца октября* // IP НБУВ. — Ф. 307. — П. 540/1765. — [72 арк].
5. *Сочинения святого Димитрия митрополита Ростовского*. Ч. 2. Содержащая в себе поучения на воскресные дни. — К. : Тип. КПЛ, 1824. — 454 с.
6. *Древняя российская вивлиофика* содержащая в себе собрание древностей Российских, до истории, географии и генеологии российских касающихся. Ч. 14 / издан. Николаем Новиковым. — Изд. 2-е вновь испр., умноженное и в порядок хронологический по возможности приведенное. — М. : в тип. Компании типографической, 1790. — [6], 496 с.
7. *Сочинения святого Димитрия митрополита Ростовского*. Ч. 4. Содержащая в себе летопись сего святителя сказующая деяния в начале миробытия до Рождества Христова с присовокуплением синопсиса или краткого описания в начале славенского народа. — К. : тип. КПЛ, 1825. — 243, 107 с.
8. *Сочинения святого Димитрия*. Ч. 5—6. — [Б. м., 18--]. — Ч. 5 — 152 л. ; ч. 6. — 142 л.
9. *Чин присяги архиерейской.* — СПб. : тип. Св. правительствующего синода, 1796. — 9 арк., [2 арк.].
10. *Энциклопедический словарь*. Т. 13а (26). Исторические журналы — Калайдович / под ред. И. Е. Андреевского. — СПб. : типо-литогр. И. А. Ефрона, 1894. — С. 481—960, [5] с.
11. *Фаррар* (Фредерик-Вильям Farrar) // *Энциклопедический словарь*. Т. 35 (69). Усинский пограничный округ — Фенел / под ред. И. Е. Андреевского. — СПб., 1902 — С. 476.
12. *Фаррар Ф. В. Жизнь и труды св. апостола Павла* / соч. Ф. В. Фаррара. — 2-е изд. — СПб. : тип. Дома призрения малолетних бедных, 1887. — 845 с.
13. *Фаррар Ф. В. Первые дни христианства* : в 2 ч. / соч. Ф. В. Фаррара. — СПб. : И. Л. Тузов, 1888. — XXVIII, 995 с.
14. *Полный православный богословский энциклопедический словарь*. В 2 т. Т. 1—2. — СПб. : изд-тво П. П. Сойкина, 1913 ; *Энциклопедический словарь*. Т. 9 (5). Буны — Вальтер / под ред. И. Е. Андреевского. — СПб. : типо-литогр. И. А. Ефрона, 1891. — IV, 468, XI с.
15. *Бурдалу Л. Избранные слова знаменитого проповедника Бурдалу*. Ч. 1. Слова III, IV, V. — СПб. : в мед. тип., 1821. — С. 69—190.
16. *Бурдалу Л. Избранные слова знаменитого проповедника Бурдалу*. Ч. 3. Слова IV, V, VI. — СПб. : в мед. тип., 1822. — С. 91—244.

В статье представлена информация о некоторых изданиях XVIII — первой четверти XX в. из фонда коллекции "Библиотека Киевского Михайловского Золотоверхого монастыря" отдела библиотечных собраний и исторических коллекций, авторами которых являются известные религиозные деятели. Указаны и проанализированы записи, имеющиеся в отдельных книжных изданиях, предложенных к рассмотрению.

The article presents information about some publications of 18th — the 1st quarter of 20th cc. from the "Library of Kyiv Mykhailivskiy Zolotoverkhyy Monastery" of the Library and Historical Collections Department of V. Vernadskyi National Library of Ukraine. Authors of these publications were famous religious personalities. Notations which have made inside the above mentioned publications were analyzed.

Надійшла в редакцію 19 липня 2013 року